

PROGNÓZY VÝVOJA NA TRHU PRÁCE V SR II

Zabezpečenie relevantných údajov,
výpočtov a vyhodnotenie výsledkov
výberových kvalitatívnych a kvantitatívnych
prieskumov u študentov stredných
a vysokých škôl v roku 2019

ITMS 2014+312031N138

Február 2020

Predhovor riešiteľského tímu

Hovorí sa, že mladí tvoria budúcnosť. Z hľadiska trhu práce mladí ľudia, konkrétne žiaci a študenti stredných a vysokých škôl, tvoria budúcu pracovnú silu. Po ukončení strednej a vysokej školy ich čaká dôležitý životný krok, ktorý rozhodne o ich ďalšej vzdelávacej ceste a následne o ich pracovnej kariére. Ich rozhodnutie o smere ďalšieho vzdelávania v značnej miere ovplyvňuje budúcu štruktúru pracovných síl, nezamestnanosť a v konečnom dôsledku aj veľkosť priepasti medzi dopytom a ponukou na trhu práce.

V dnešnej dobe je otvorený prístup k vzdelávaniu, stredné a vysoké školy v rámci ich vzdelávacích programov ponúkajú bohatý výber odborov vzdelania a existuje aj množstvo kariérových a výchovných poradcov a psychológov, ktorí pomáhajú študentom s výberom odboru alebo povolania. Napriek širokej ponuky zo strany škôl a poradenskej podpory značná časť žiakov stredných škôl, ale aj študentov vysokých škôl nemá konkrétne predstavy o tom, či by chceli pokračovať v štúdiu, prípadne kam by chceli ísť ďalej študovať, resp. čím by sa chceli v budúcnosti v pracovnej oblasti zaoberať.

Prieskum u žiakov stredných škôl a študentov vysokých škôl je jednou z dôležitých a zároveň náročných aktivít realizovaných v rámci národného projektu „**Prognózy vývoja na trhu práce v Slovenskej republike II**“. Prieskum mapuje názory, postoje žiakov a študentov a ich plány v budúcnosti. Tieto informácie sú nevyhnutné pre modelovanie kvantity budúcej pracovnej sily vstupujúcej na trh práce, čo je jedným zo vstupných ukazovateľov prognostického systému predvídania vývoja na trhu práce.

Celospoločenským záujmom je dosiahnuť taký optimálny stav, kde rozvrstvenie ponuky vzdelávacích programov stredných a vysokých škôl na jednej strane korešponduje s vedomosťami, schopnosťami, zručnosťami a záujmami žiakov a študentov a na druhej strane je v súlade s potrebou zamestnávateľov na trhu práce. Skutočnosť sa ale od tohto optimálneho modelu líši a medzi štruktúrou pracovných síl a dopytom trhu práce existuje značný nesúlad. Výsledky tejto aktivity umožňujú decíznej sfére identifikovať a správne nastaviť nástroje vhodné na **zmiernovanie nerovnováhy na trhu práce zo strany ponuky práce**, t.j. konkrétne prispôsobovanie štruktúry vychádzajúcich absolventov čo najviac potrebám na trhu práce v strednodobom horizonte.

V dnešnej dobe nedostatok kvalifikovanej pracovnej sily je hlavným problémom trhu práce. V neustále sa vyvíjajúcom sociálno-ekonomickom prostredí sa rýchlo menia aj očakávania zamestnávateľov, na ktoré žiaci a študenti musia byť pripravení. Cieľom vzdelávacieho systému je, aby si žiaci a študenti osvojili zručnosti, kompetencie a kvalifikácie potrebné na úspešné uplatnenie na trhu práce. Jeden z nových modulov prieskumu mapuje úroveň vybraných zručností žiakov a študentov, ako aj ich názory na dôležitosť týchto zručností na trhu práce. Výsledky z vyhodnotenia tohto modulu

umožňujú identifikovať **nesúlady medzi skutočnou úrovňou zručností a požiadavkami zamestnávateľov.**

Pre trvalo udržateľnú konkurenčnú schopnosť podnikania sú základom ľudské zdroje, ktoré sú konkurenčne schopné voči ostatným konkurentom na trhu, a to nie len v súčasnosti, ale aj v budúcnosti. To súvisí so schopnosťou ľudských zdrojov pružne sa prispôsobovať potrebám pre **konkurenčné podnikanie v čase.** K tomu musí byť vytvorený ucelený, komplexný systém efektívneho rastu znalostí, s motivačným systémom pre celoživotný rast vedomostí a zručností pretavených do konkurenčných znalostí v celom cykle podnikania.

Žijeme v globalizačnom svete, kde hlavným faktorom je ekonomika a maximalizácia zisku. Pre vzdelávanie sa stávajú výzvou prichádzajúce zmeny súvisiace s vedecko-technickým pokrokom a práve vzdelávanie je možným východiskom na ich zvládnutie.

Avšak je nevyhnutné naplniť určité predpoklady, nevyhnutné k tomu, aby vzdelávanie splnilo očakávania a výzvy. Predpoklady začínajú od kvalitného vzdelávacieho systému, kvalifikovaných a motivovaných **učiteľov, študijných a východných poradcov** a končiac vlastnou uvedomelosťou a celoživotným vzdelávaním obyvateľstva.

Význam celoživotného vzdelávania na zvládanie výziev budúcnosti akcentuje taktiež aktuálna „**Správa o stave implementácie výskumu Vzdelanie a Zručnosti Online (tzv. PIAAC Online)**“, ktorú vláda SR prerokovala na svojom 134. zasadnutí dňa 9. januára 2019 pod číslom materiálu UV-43902/2018.

Predmetný materiál identifikuje a hodnotí úrovne kompetencií obyvateľstva pre 21. storočie za účelom pravidelného sledovania zmien a vývoja zručností a lepšieho **zacielenia vzdelávacích programov** ďalšieho vzdelávania, čo je spojené taktiež s návrhom opatrení na šírenie získaných poznatkov o zručnostiach.

Výskum realizovaný v podmienkach SR potvrdzuje, že dosahovanie vyšších úrovní zručností je spojené s vyššou účasťou v procesoch vzdelávania a prípravy pre trh práce, avšak viac vzdelania automaticky neznamena vyššiu úroveň zručností.

Podľa zistených meraní a medzinárodných komparácií dosahuje obyvateľstvo SR v porovnaní v rámci krajín OECD priemernú úroveň čitateľskej gramotnosti, nadpriemernú úroveň matematickej gramotnosti a podpriemernú úroveň schopností riešiť problémy v technicky vyspelom prostredí.

Významnou výzvou však je skutočnosť, že zručnosti starších sú na porovnateľnej úrovni zručností generácie mladých ľudí, t.j. že miera medzigeneračnej akcelerácie čitateľskej a matematickej gramotnosti je relatívne nízka.

Matematická gramotnosť 35 až 44 ročných obyvateľov SR je vyššia ako matematická gramotnosť 25 až 34 ročných a tá je vyššia ako u 16 až 24 ročných. Keďže matematická gramotnosť starších je vyššia

ako matematická gramotnosť mladších, z medzigeneračného porovnania je evidentný úpadok matematickej gramotnosti obyvateľstva SR.

Prieskumy potvrdzujú, že rozhodujúci vplyv na **zamestnateľnosť a príjmy z pracovnej činnosti** má to, čo účastník trhu práce vie a ako je schopný využívať svoje vedomosti, zručnosti a spôsobilosti v praxi. Vo všeobecnosti taktiež platí, že obyvatelia s nižšou úrovňou čitateľskej gramotnosti majú s oveľa väčšou pravdepodobnosťou nevyhovujúci zdravotný stav a nižší vplyv na dianie vo svojom okolí.

Mladí ľudia, ktorí po ukončení vzdelávania prechádzajú do stavu nezamestnanosti, majú iba obmedzenú možnosť úspešne rozvíjať svoje zručnosti, nadobúdať praktické pracovné skúsenosti a nemajú životne dôležité **príjmy zo zamestnania**. Život bez zamestnania vedie vo väzbe na stratu príjmu k zvýšenej chorobnosti, v mnohých prípadoch k bezvýchodiskovosti a v extrémne ťažkých životných situáciách až k smrti, čo prezentuje mnoho výskumných štúdií od renomovaných svetových inštitúcií. Nárast ochorení psychosomatického a onkologického charakteru u nezamestnaných osôb, vyžadujúcich dlhodobú liečbu, je spojený so zvyšovaním zdravotníckych výdavkov zo strany štátu. Živorenie bez pracovného uplatnenia, ktoré formuje mladého človeka v zodpovednostnej oblasti, ako aj pri usporiadaní hierarchie individuálnych a spoločenských hodnôt, vedie často k uspokojovaniu individuálnych potrieb nezákonnými cestami. Nárast kriminálnych aktivít, na ktorých sa podieľajú mladí nezamestnaní, vyvoláva zvyšovanie výdavkov štátnej správy i samospráv na ich potlačovanie, nápravné a preventívne opatrenia.

Úspešnosť jednotlivca na trhu práce sa zvyšuje rozvíjaním kompetencií v počiatočnom aj následnom vzdelávaní, ideálne na kvalitných základoch z procesov formálneho vzdelávania na základných, resp. stredných školách. Profesionálny záujem jednotlivcov formovaný v detstve a mladosti zásadne ovplyvňuje výber vzdelávania a povolania pre rôzne typy pracovných aktivít a prostredí, ale aj celkový vývoj človeka pri zvyšovaní si vzdelania, profesionálnom a celoživotnom kariérnom raste z dlhodobého hľadiska.

Profesionálne zábery žiakov a študentov určujú preferencie k zamýšľanej práci v budúcnosti, úroveň záujmu o nové pracovné príležitosti a kariérové, resp. kvalifikačné napredovanie.

Zabezpečenie relevantných údajov, výpočtov a vyhodnotenie výsledkov výberových kvalitatívnych a kvantitatívnych **prieskumov u študentov stredných a vysokých škôl** je v podmienkach SR realizované v rámci Národného projektu Prognózy vývoja na trhu práce v SR II v gescii **Ministerstva práce, sociálnych vecí a rodiny Slovenskej republiky** (ďalej tiež len „MPSVR SR“) podľa **Zákona č. 453/2003 Z. z. o orgánoch štátnej správy v oblasti sociálnych vecí, rodiny a služieb zamestnanosti** a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov, **Zákona č. 5/2004 Z. z. o službách zamestnanosti** a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov a **Zákona č. 61/2015 Z. z. o odbornom vzdelávaní a príprave** a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov.

Aktivity v gescii rezortu práce, sociálnych vecí a rodiny sú v plnom súlade taktiež s aktuálnym **Uznesením Rady EÚ a zástupcov vlád členských štátov**, ktorí sa zišli na zasadnutí Rady, o rámci pre európsku spoluprácu v oblasti mládeže: **stratégia EÚ pre mládež na roky 2019 – 2027 zo dňa 18. decembra 2018** (2018/C 456/01). Medzi kľúčové ciele stratégie patrí umožniť mladým ľuďom, aby boli strojcami svojho vlastného života, podporovať ich osobný rozvoj a rast k autonómii, budovať ich odolnosť a vybaviť ich životnými zručnosťami tak, aby dokázali čeliť meniacemu sa svetu. S tým je úzko späté systematické zlepšovanie politických rozhodnutí s vplyvom na mladých ľudí v oblasti zamestnania, vzdelávania, zdravia a sociálneho začlenenia.

Realizácia stratégie pre mládež si vyžaduje neustály, systematický výskum, rozvoj poznatkov a **priblíženie sa mladým ľuďom** aj mládežníckym organizáciám. Osobitne dôležité je zisťovať sociálnoekonomické údaje o mládeži preto, aby sa lepšie pochopili potreby rôznych skupín mladých ľudí, najmä tých, ktorí majú menej príležitostí na vzdelávanie a zvyšovanie zamestnateľnosti. Práca s mládežou založená na hodnoverných dôkazoch by sa mala rozvíjať taktiež s podporou výskumných sietí a v súčinnosti s medzinárodnými organizáciami, ako je **Rada Európy, OECD** a iné subjekty, vrátane mládežníckych organizácií.

V neposlednom rade európske dokumenty upozorňujú taktiež na potrebu sektorovo orientovaného prognózovania a formovania aliancií sektorových zručností, ktoré pomáhajú riešiť nesúlad v zručnostiach **identifikovaním špecifických potrieb trhu práce** a dopytu po nových zručnostiach v konkrétnych sektoroch hospodárstva, vrátane agropotravinárskeho sektora, ktorý je nezastupiteľný pre rozvoj vidieka, regionálnu zamestnanosť a udržateľné využívanie prírodných zdrojov.

Realizácia cieľov stratégie pre mládež prispeje taktiež k napĺňaniu cieľa 4.4 **Agendy 2030 pre udržateľný rozvoj**, aby sa do roku 2030 výrazne zvýšil podiel mládeže a dospelaj populácie, ktorá disponuje relevantnými zručnosťami, vrátane **odborných a technických zručností**, potrebnými pre úspešný pracovný život, resp. úspešné podnikanie.

Zabezpečovať inkluzívne, spravodlivé a kvalitné vzdelávanie a podporovať vzdelávacie príležitosti pre všetkých obyvateľov v súlade s Agendou 2030, ktorú schválilo medzinárodné spoločenstvo na pôde **Organizácie spojených národov** v septembri 2015 ako doposiaľ najkomplexnejší súbor priorít na dosiahnutie udržateľného rozvoja, si vyžaduje realizáciu aktuálnych opatrení na zatriktívnenie povolania učiteľa pre mladých ľudí, s následným cieľom zvýšenia vzdelávacích výstupov absolventov, výraznejšie zapájanie **zamestnávateľov** do systému vzdelávania, najmä stredoškolského odborného vzdelávania, a to s efektívnou podporou hodnoverných výsledkov analýz a prognóz vývoja na trhu práce, vrátane výsledkov výberových kvalitatívnych a kvantitatívnych **prieskumov u žiakov a študentov** stredných a vysokých škôl.

Manažérske zhrnutie

V terénnom prieskume u žiakov stredných škôl a študentov vysokých škôl boli získané informácie od viac ako 26 000 respondentov. Výsledky terénneho prieskumu sú reprezentatívne podľa odborov vzdelávania v jednotlivých regiónoch.

Terénny prieskum u žiakov stredných škôl a študentov vysokých škôl prebiehal na prelome rokov 2019 a 2020 prostredníctvom kombinácie osobných rozhovorov na jednotlivých školách a elektronického zberu údajov. Výberová vzorka bola koncipovaná tak, aby pokrývala všetky najdôležitejšie odbory vzdelávania, všetky stredoškolské a vysokoškolské stupne vzdelania a jednotlivé ročníky v jednotlivých regiónoch. Informácie v terénnom prieskume poskytl 26 399 žiakov a študentov, z ktorých bolo 49 % vysokoškolských študentov a 51 % stredoškolských žiakov. **Pri terénnych prieskumoch u žiakov a študentov boli dosiahnuté všetky kvalitatívne a kvantitatívne požiadavky a získané dáta sú reprezentatívne vo všetkých požadovaných oblastiach. Terénny prieskum prebiehal v spolupráci s jednotlivými vyššími územnými celkami.**

Pri niektorých otázkach boli zahrnuté aj odpovede študentov z predchádzajúcich prieskumov, pokiaľ tieto otázky ostali konzistentné a medziročne sa nezmenili. Každý rok realizácie prieskumu bola totiž oslovená odlišná vzorka škôl a fakúlt, čo umožňuje súčasne zdokonaľovať aj kľúčové výsledky predchádzajúcich prieskumov. Približne polovica otázok v dotazníkoch však bola úplne nová v porovnaní s predchádzajúcimi rokmi.

Získané informácie od žiakov a študentov sú rozdelené do troch základných kategórií: rozhodnutia, preferencie a plány. Informácie z prvých dvoch kategórií sú významnými vstupnými údajmi do komplexného vyhodnotenia uplatniteľnosti absolventov, informácie o plánoch študentov sú dôležitým vstupom do prognostických modelov vývoja na trhu práce.

Rovnako, ako pri všetkých terénnych prieskumoch realizovaných v rámci Národného projektu Prognózy vývoja na trhu práce v SR II, údaje nie sú získavané na účely samostatného izolovaného vyhodnotenia výsledkov prieskumov, ale sú integrálnou súčasťou systémov prognóz vývoja na trhu práce v SR a uplatnenia absolventov stredných a vysokých škôl. Pokiaľ použijeme analógiu s produkčnou terminológiou, tak sa jedná o medziprodukt, ktorý bude integrálnou súčasťou finálneho produktu pre konečného spotrebiteľa. Finálnym produktom sú prognózy vývoja na trhu práce v jednotlivých zamestnaniach, odboroch vzdelania, regiónoch a odvetviach SR, disparity na trhu práce v budúcnosti v zhlukoch zamestnaní a odborov vzdelania, ďalej komplexné hodnotenie uplatniteľnosti

absolventov a odporúčania pre decíznu sféru. Kľúčovými používateľmi týchto výsledkov je decízna sféra, odborná, ale aj laická verejnosť prostredníctvom webovej stránky www.trendyprace.sk.

Otázky v prieskume z kategórie „rozhodnutia“ skúmajú efektívnosť a správnosť rozhodnutí žiakov a študentov o voľbe vzdelávacej cesty, ako aj hlavné faktory zohrávajúce rolu pri týchto rozhodnutiach. Tieto informácie umožnia lepšiu cielenosť finálneho produktu, komplexného hodnotenia uplatniteľnosti absolventov a prognóz vývoja na trhu práce a tým aj zabezpečenie efektívnejšieho rozhodovania pri voľbe vzdelávacej cesty.

Otázky týkajúce sa „preferencií“ žiakov (budúcich študentov) a študentov, vstupujú do váhových schém pri realizácii komplexného hodnotenia uplatniteľnosti absolventov a identifikujú hlavné motívy študentov pred voľbou vzdelávacej a kariérnej cesty. Vzhľadom na to, že každá osoba má subjektívne preferencie, váhy jednotlivých ukazovateľov uplatnenia absolventov vstupujúcich do komplexného hodnotenia je nevyhnutné odhadovať na základe reálnych preferencií študentov, čo umožňuje optimalizáciu výsledných informácií pre tieto skupiny osôb.

„Plány“ žiakov a študentov do budúca sú na druhej strane dôležité na účely relevantného odhadu budúceho vývoja disparít na trhu práce. Disparity na trhu práce totiž vznikajú ako interakcia medzi dopytom a ponukou na trhu práce a tieto dve kategórie je nevyhnutné prepojiť k určeniu budúceho nedostatku a prebytku pracovných síl v jednotlivých oblastiach. Na základe týchto informácií je možné relevantnejšie odhadnúť počty a štruktúru osôb hľadajúcich si v budúcnosti prácu v odbore vzdelania, pokračujúcich v štúdiu v SR a v zahraničí, či mobilitu pracovných síl v budúcnosti.

Hlavnými determinantmi pri voľbe vzdelávacej cesty sú „Možnosť dobrého uplatnenia a zárobku“ a „Záujem o študovanú oblasť“. Pri voľbe stredoškolského štúdia sú súčasne významnými determinantmi aj „Blízkosť školy“, „Rodičia“, „Náročnosť štúdia“ a „Priatelia“. Tieto faktory sú pri voľbe vysokoškolského štúdia v úzadí.

Znalosť determinantov, zohrávajúcich rolu pri voľbe štúdia na stredných a vysokých školách, je kľúčová pri akejkoľvek snahe o úpravu štruktúry vzdelávacieho systému. Štát síce má možnosti, ako ovplyvňovať tieto štruktúry, avšak v demokratickom systéme je a bude konečné rozhodnutie o voľbe vzdelávacieho programu na jednotlivých osobách. **Snaha o ovplyvňovanie faktorov pôsobiacich na voľbu vzdelávacej a kariérnej cesty je preto efektívnejšia, ako snaha o direktívne plánovanie pri snahe o zosúladenie štruktúr ponuky na trhu práce so štruktúrou dopytu na trhu práce.**

Pri stredoškólakoch aj pri vysokoškólakoch zohráva kľúčovú úlohu pri voľbe vzdelávacej cesty **možnosť dobrého uplatnenia a zárobku a záujem o študovanú oblasť**. To dáva jasný signál zamestnávateľom, ako môžu získať vhodné pracovné sily. Zvyšovanie všeobecného povedomia o zaujímavosti ponúkanej práce a pracovné podmienky (predovšetkým mzdové) na dopytovaných pozíciách vedú k rastu záujmu o štúdium v korešpondujúcej oblasti. Samozrejme, nie každý

zamestnávateľ je schopný ponúknuť konkurencieschopnú mzdu uchádzačom, predovšetkým ak pôsobí v oblasti s nižšou pridanou hodnotou. V takomto prípade je zo strategického pohľadu nevyhnutné snažiť sa vyzdvihnúť zaujímavosť danej vzdelávacej a kariérnej cesty. Na druhej strane, existujú pracovné miesta, ktorých oblasť nie je vo všeobecnosti zaujímavá na štúdium a túto skutočnosť nie je možné zmeniť. V takomto prípade je jedinou cestou pre zamestnávateľov zlepšovanie pracovných podmienok. **Zamestnávateľia, ktorí nedokážu ovplyvniť ani jeden z týchto kľúčových faktorov, budú musieť pracovať len so „zostatkovými“ pracovnými silami, ktoré si nenájdu vhodné uplatnenie.**

Záujem o študovanú oblasť je pritom najvýznamnejším faktorom pri voľbe vysokoškolského štúdia, až za ním nasleduje možnosť dobrého uplatnenia a zárobku. Pri stredoškolských žiakoch je to naopak a v prvom rade si štúdium vyberajú podľa uplatnenia, až následne podľa záujmu o študovanú oblasť.

Tieto skutočnosti ešte vo väčšej miere vyzdvihujú dôležitosť dostupnosti relevantných informácií o uplatnení absolventov stredných a vysokých škôl. Keďže sa jedná o kľúčový faktor pri voľbe vzdelávacej a kariérnej cesty, informácie o uplatnení absolventov majú priamy vplyv na racionálne rozhodovanie jednotlivých osôb pri voľbe vzdelávacej cesty a od ich existencie závisia budúce štruktúry ponuky na trhu práce a tým aj budúce disparity na trhu práce.

V súčasnosti často prevláda názor, že v prvom rade je nevyhnutné presvedčiť zákonných zástupcov jednotlivých osôb o vhodnosti danej vzdelávacej cesty, čo však nie je pravda.

Len 28 % stredoškolských žiakov a 23 % vysokoškolských študentov malo dostatok informácií o uplatniteľnosti absolventov pred voľbou vzdelávacej cesty.

Keďže informácie o uplatniteľnosti absolventov sú kľúčové pri voľbe kariérnej a vzdelávacej cesty, je dôležité, aby tieto informácie boli relevantné, jednoducho pochopiteľné a dostupné pre laickú verejnosť. Na otázku, či študenti mali dostatok informácií o uplatnení absolventov pred voľbou vzdelávacej cesty, odpovedala „určite áno“ len približne štvrtina žiakov stredných a študentov vysokých škôl. Práve od tohto rozhodnutia je pritom závislá budúca štruktúra ponuky na trhu práce a preto musí byť racionálna. V inom prípade sa disparity na trhu práce budú aj v budúcnosti prehĺbovať. Aktivity realizované v oblasti uplatniteľnosti absolventov v rámci Národného projektu Prognózy vývoja na trhu práce v SR II sú preto nevyhnutné a kľúčové na správne fungovanie trhu práce a zamedzenie vzniku disparít na trhu práce v budúcnosti.

Až 66 % žiakov stredných škôl a 87 % študentov vysokých škôl by si zvolilo svoju vzdelávaciu cestu znova.

Pred voľbou vzdelávacej cesty majú budúci žiaci a študenti len skreslenú predstavu o tom, čo dané štúdium obsahuje. Až počas štúdia si uvedomujú nesúlad medzi očakávaním a skutočnosťou. Napriek tomu výrazný podiel súčasných študentov by si zvolilo vybranú vzdelávaciu cestu znova. Až 31 % žiakov stredných škôl a 37 % študentov vysokých škôl odpovedalo na túto otázku „určite áno“ a 35 % stredoškôlakov a 50 % vysokoškôlakov odpovedalo „skôr áno“. Táto skutočnosť je pozitívna, pretože pokiaľ študent zistí až počas štúdia, že si nevybral správne, toto rozhodnutie je často nezvratné a vedie k demotivácii jednotlivých žiakov a študentov.

Len 17 % stredoškolských žiakov má v pláne po ukončení školy ostať pracovať v SR. Pri vysokoškôlákoch je to až 65 %.

Stredoškôláci majú omnoho nižšiu motiváciu zostať pracovať v SR po ukončení štúdia ako vysokoškôláci, pretože ich potenciálna práca je často menej perspektívna, ako aj s horšími pracovnými podmienkami. Aj preto si len približne 17 % stredoškolských absolventov plánuje po ukončení štúdia hľadať prácu v SR. Približne tretina chce pokračovať v štúdiu v SR, ďalšia pätina má v pláne hľadať si prácu v zahraničí. Je potrebné si uvedomiť, že stredoškolské pozície v zahraničí si často nevyžadujú výraznejšiu znalosť jazykov a preto je medzinárodný trh práce pre túto skupinu absolventov omnoho otvorenejší ako pri vysokokvalifikovaných pozíciách. Zárobok je tiež hlavnou motiváciou stredoškôlakov pri hľadaní si práce. Uvedené skutočnosti majú výrazný vplyv na to, že až tak žalostne málo žiakov stredných škôl má v pláne zostať pracovať v SR po ukončení štúdia. Na druhej strane, vysokoškôláci sú v tomto úplne odlišnou kategóriou. Pracovné pozície pre vysokoškôlakov v SR umožňujú výraznejší kariérny postup, odborný rast a vytvorenie si zázemia v podmienkach SR. To vo väčšej miere motivuje študentov a absolventov hľadať si uplatnenie v SR.

V odbore vzdelania si plánuje hľadať prácu 70 % stredoškolských žiakov a 89 % vysokoškolských študentov. Keďže po ukončení štúdia pracuje v odbore vzdelania len približne tretina absolventov stredných a vysokých škôl, je zrejmé, že očakávania žiakov a študentov nebudú naplnené.

Pri prezentácii ukazovateľov o vysokom podiele absolventov pracujúcich mimo odbor vzdelania je častou reakciou poukazovanie na skutočnosť, že tieto osoby ani nechcú pracovať v odbore a dobrovoľne si volia uplatnenie mimo odbor vzdelania. Tento argument je však chybný a postavený

skôr na dojmach ako faktických informáciách. V skutočnosti až 70 % žiakov stredných a 89 % študentov vysokých škôl by chcelo po ukončení štúdia pracovať v odbore vzdelania. **Keďže v realite sa to podarí len približne tretine žiakov stredných škôl a 40 % študentov vysokých škôl, je zrejmé, že tento problém je systémový, vyplývajúci z nesúladu medzi systémom vzdelávania a potrebami trhu práce. Výrazný podiel absolventov pracujúcich mimo odbor vzdelania tak nie je dôsledkom dobrovoľných rozhodnutí týchto osôb na trhu práce.** Práve naopak, absolventi chcú pracovať v odbore vzdelania, ale buď končia odbory, v ktorých je výrazný prebytok absolventov na trhu práce a ktoré nie sú potrebné, alebo pri ktorých je kvalitatívna stránka vzdelávania nedostatočná.

Je si potrebné uvedomiť aj širšie celospoločenské dôsledky tejto situácie. Pokiaľ osoba chce pracovať v odbore vzdelania, ale nenachádza uplatnenie, tak to vedie k zvyšovaniu nedôvery vo vzdelávací systém krajiny a tým aj v nedôveru v štátnu správu. Jedným z nepriamych dôsledkov môže byť aj zvyšovanie náklonnosti k extrémistickým názorom.

Stredoškólači aj vysokoškólači preferujú zaujímavosť vykonávanej práce pred výškou mzdy, možnosťou kariérneho rastu a pred prácou v odbore vzdelania.

Uplatnenie absolventov je viacrozmerý problém, na ktorý sa nemožno pozeráť len parciálne. Vstupujú do neho mnohé ukazovatele, vrátane miery nezamestnanosti, výšky mzdy, práce v odbore vzdelania, perspektívy v budúcnosti a mnohé ďalšie. Všetky tieto faktory uplatnenia sú v rámci národného projektu analyzované pre jednotlivé odbory vzdelania v jednotlivých regiónoch. Pri porovnávaní rôznych odborov vzdelania tak môžu vznikať rôzne nekonzistentnosti medzi parciálnymi ukazovateľmi uplatnenia (niektoré ukazovatele môžu byť lepšie pri jednom odbore vzdelania, iné zas pri druhom odbore vzdelania) a takáto situácia môže viesť k rozporuplným diskusiám o kvalite jednotlivých odborov vzdelania. Z týchto dôvodov je nevyhnutné jednak vytvoriť komplexné hodnotenie odborov vzdelania zohľadňujúce všetky faktory uplatnenia súčasne a zároveň priradiť váhy jednotlivým parciálnym ukazovateľom uplatnenia z hľadiska ich dôležitosti pre jednotlivé osoby na trhu práce. Z týchto dôvodov boli súčasne zbierané informácie od študentov o preferenciách pri hľadaní práce v budúcnosti. Najvyššiu váhu dávajú študenti stredných aj vysokých škôl zaujímavosti práce tesne pred výškou mzdy. Pri vysokoškólačkoch je vo väčšej miere dôležitý tiež kariérny a odborný rast, dostatočná ponuka vhodnej práce na trhu, ako aj práca v odbore vzdelania. Stredoškólači neprikladajú týmto faktorom takú vysokú váhu. Tento rozdiel v preferenciách jednotlivých dôvodov môže byť vyjadrením stupňa vyspelosti a vyzretosti stredoškólskych a vysokoškólskych študentov.

Napriek tomu, že množstvo absolventov chce pracovať v odbore vzdelania, pri hľadaní konkrétnej práce je to však menej dôležité, ako napríklad mzda a zaujímavosť samotnej práce.

Až štvrtina žiakov, ktorí chcú pokračovať v štúdiu v zahraničí, chce študovať v Českej republike. Na druhej strane, pri práci v zahraničí preferujú študenti Nemecko (15 %), Rakúsko (10 %), Švajčiarsko a USA (po 9 %).

Smutnou vizitkou kvality škôl v podmienkach Slovenskej republiky je skutočnosť, že až 33 % žiakov, ktorí chcú pokračovať v štúdiu, má v pláne študovať v zahraničí. Z nich približne štvrtina plánuje pokračovať v štúdiu v Českej republike, 12 % vo Veľkej Británii a 10 % v USA.

Súčasne viac ako 20 % žiakov na stredných školách a 18 % študentov vysokých škôl plánuje po ukončení štúdia pracovať v zahraničí. Zatiaľ, čo stredoškólcami preferujú prácu v Nemecku (16 %) a v Rakúsku (10 %), vysokoškolskí študenti plánujú pracovať v Českej republike (26 %) a Veľkej Británii (18 %).

Až 30 % vysokoškolských študentov a 17 % stredoškolských študentov plánuje po ukončení štúdia pracovať pre medzinárodnú spoločnosť. Až štvrtina vysokoškólcami by prijala prácu vo verejnom sektore. Na druhej strane 36 % žiakov stredných škôl by chcelo začať podnikáť.

Až 36 % žiakov stredných škôl má túžbu založiť si živnosť, resp. začať podnikáť. Tieto čísla sú však diametrálne odlišné od reality, keď podiel absolventov, ktorí začnú po ukončení štúdia podnikáť, je v desatinách percent. Môžu za to pravdepodobne dve skutočnosti. Množstvo z osôb, ktoré snívajú o vlastnom podnikaní, často nemajú reálnu myšlienku o oblasti podnikania, resp. konkrétny nápad nemusí prísť. Ďalším faktorom je určite strach z podnikania a nízke povedomie o skutočnostiach, ktoré podnikanie obnáša. Vzhľadom však na vysoký dopyt po týchto informáciách, bolo by vhodné implementovať do vzdelávacieho systému väčšie množstvo aktivít zameraných na podnikanie.